

Аналіз
діяльності центрів, відділень, кабінетів медичної допомоги
підліткам та молоді
«Клініка, дружня до молоді» України за 2020 рік
(Романенко Л.В., Дорохіна А.О.)

Розвиток медичних служб, дружніх до молоді: «Клініка, дружня до молоді» (далі - КДМ) в Україні було розпочато в 1997 році в рамках співробітництва Дитячого Фонду ООН/ЮНІСЕФ в Україні з Урядом України у відповідності статті 24 «Конвенції ООН про права дитини», «Європейської стратегії охорони здоров'я дітей та підлітків, 2015-2020», рекомендацій ВООЗ та ЮНІСЕФ (Adolescent Friendly Health Services, Making it Happen, Женева, 2002), наказів МОЗ України від 02.06.2009 №№ 382, 383).

Мета створення КДМ: профілактика ризикової поведінки, збереження фізичного та психічного здоров'я (профілактика вживання ПАР, психічних розладів, суїцидів, ПСШ, ВІЛ-інфекції, небажаної вагітності, тощо).

КДМ надають комплексну медико-соціальну допомогу підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу». Основними принципами цього підходу є добровільність, доброзичливість та доступність послуг, не осудливий підхід.

Міжнародними критеріями та характеристиками щодо надання «дружніх до молоді» послуг визначено, що:

- вони доступні та орієнтовані на дітей підліткового віку та підходять їм;
- їх можна отримати в доступний час та в доступному місці;
- допомога розрахована на відвідувачів незалежно від статі, соціального статусу, віросповідання та етнічної належності;
- вони надаються в доступній для дітей підліткового віку формі;
- розраховані на ті цільові групи, які найбільш вразливі, та на тих, які потребують допомоги;
- є комплексними та ефективними;
- надаються безкоштовно та за доступними цінами в закладах, які мають право надавати платні послуги відповідно до ліцензії.

Для забезпечення роботи КДМ МОЗ України, за технічної підтримки Дитячого фонду ООН/ЮНІСЕФ, ВООЗ, була розроблена необхідна нормативна база (деякі накази спільно з Міністерством соціальної політики), а саме накази, методичні рекомендації, керівництва для оцінки/переоцінки центрів/відділень/кабінетів медичної допомоги підліткам та молоді на відповідність статусу «Клініка, дружня до молоді», програми щодо навчання спеціалістів для роботи в КДМ. Діючі накази регламентують діяльність КДМ, зокрема організацію роботи, стандарти надання медико-соціальної допомоги, порядок їх взаємодії з центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та ін.

Перша КДМ була відкрита в 1998 році в структурі дитячої клінічної лікарні №6 м. Києва.

**Кількість КДМ в розрізі регіонів
станом на 01.2021**

	Кількість КДМ			Кількість КДМ	
	2019	2020		2019	2020
Вінницька	2	2	Одеська	4	4
Волинська	5	5	Полтавська	1	-
Дніпропетровська	6	5	Рівненська	1	1
Донецька	6	7	Сумська	6	3
Житомирська	3	3	Тернопільська	6	6
Закарпатська	5	5	Харківська	2	1
Запорізька	7	4	Херсонська	3	3
Ів-Франківська	7	5	Хмельницька	9	9
Київська	1	1	Черкаська	3	3
Кіровоградська	1	2	Чернівецька	6	5
Луганська	1	1	Чернігівська	2	-
Львівська	10	6	Київ	7	5
Миколаївська	14	5	НДСЛ «ОХМАТДИТ» МОЗ України	1	1
Разом				119	92

Станом на 2018 рік було створено і працювало 137 КДМ (25 з них були створені за фінансової підтримки ЮНІСЕФ), в 2019 році – працювали 119, на сьогодні в Україні працює 92 «Клініки, дружні до молоді».

Впродовж 2019-2020рр. розпочали роботу лише 2 КДМ в моделі кабінету:

- Кабінет медичної допомоги підліткам та молод КНП «Маріупольський міський пологовий будинок»;
- Кабінет медичної допомоги підліткам та молоді КП "Дніпропетровський обласний перинатальний центр зі стаціонаром" ДОР.

При цьому, впродовж 2018-2020рр. у зв'язку з невизначеністю місця КДМ в рамках реформування охорони здоров'я та дефіцитом кадрів припинили свою діяльність 45 КДМ, а саме:

Дніпропетровська область -5 КДМ:

- «Клініка, дружба до молоді» (Кабінет) КУ «Центр ПМСД № 2 Криворізької МР»;
- «Клініка, дружба до молоді» (Кабінет) КЗОЗ «Центр ПМСД № 3» м.Кам'янське;
- «Клініка, дружба до молоді» (Кабінет) КНП «Жовтоводська міська лікарня»;
- «Клініка, дружба до молоді» (Кабінет) КНП «Центр ПМСД № 2 м.Тернівка»
- «Клініка, дружба до молоді» (відділення) КНП «Міська поліклініка №5 «Дніпровської МР».

Запорізька область – 3 КДМ.

- «Клініка, дружба до молоді» (Кабінет) Оріхівської ЦРЛ;
- «Клініка, дружба до молоді» (відділення) КНП «ТМО «Лікарня інтенсивних методів лікування та швидкої медичної допомоги» Мелітопольської МР ;
- «Клініка, дружба до молоді» (кабінет) КНП «Пологівський Центр первинної медико-

санітарної допомоги» .

Ів.-Франківська область – 4 КДМ:

- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) Лисецької ЦРЛ;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) Яремчанського ЦПМСД;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) Долинської міської дитячої лікарні;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) КНП «Городенківська ЦРЛ».

Львівська область – 4 КДМ:

- Міський медичний центр „Погляд у майбутнє” 4-ої КМП м. Львова;
- «Клініка, дружня до молоді» (відділення) Новояворівської РЛ №1;
- «Клініка, дружня до молоді» (відділення) КЗ ЛОР «Львівський обласний центр репродуктивного здоров'я населення (з 30.08.2020);
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) КЗ ЛОР ЛОДКЛ «ОХМАДИТ».

Миколаївська область – 11 КДМ:

- «Клініка, дружня до молоді» (відділення) КНП «Южноукраїнська міська багатoproфільна лікарня»;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) КНП «Кривоозерська ЦРЛ»;
- «Клініка, дружня до молоді» (відділення) обласного шкірно-венерологічного диспансеру;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) КНП «Арбузинська ЦРЛ»;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) КНП «Єланецька ЦРЛ»;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) КНП «Березнегуватська ЦРЛ»;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) КНП «Миколаївська ЦРЛ»;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) КНП «Багатoproфільна лікарня Баштанського району»;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) КНП «Новобузька ЦРЛ»;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) КНП «Очаківська ЦРЛ»;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) КНП «Снігурівська ЦРЛ».

Полтавська область – 3 КДМ:

- «Клініка, дружня до молоді» (відділення) Полтавської ДМКЛ;
- «Клініка, дружня до молоді» (відділення) Полтавської ОДКЛ;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) Лубенської ЦМЛ.

Сумська область – 3 КДМ:

- «Клініка, дружня до молоді» (відділення) Тростянецької ЦРЛ
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) КНП "Конотопська ЦРЛ ім. акад. Давидова;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) КНП СОР «Обласна дитяча клінічна лікарня».

Харківська область – 3 КДМ

- «Клініка, дружня до молоді» (відділення) КЗОЗ «Харківська МДП №2»;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) КЗОЗ «Обласна ДКЛ»;
- «Клініка, дружня до молоді» (відділення) КЗОЗ "Харківська МДП №14»

Чернівецька область – 6 КДМ

- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) Пологового будинку №1 м. Чернівці;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) Міського клінічногопологового будинку №2 м. Чернівці;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) Вижницької ЦРЛ;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) Глибоцької ЦРЛ;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) Заставнівської ЦРЛ;
- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) Кіцманської ЦРЛ;

- «Клініка, дружня до молоді» (кабінет) Новоселицької ЦРЛ.
м. Київ – 2 КДМ:

- Відділення медичної допомоги підліткам та молоді КНП "Консультативний діагностичний центр" Дніпровського району м. Києва;
- Відділення медичної допомоги підліткам та молоді Київської міської клінічної шкірно-венерологічної лікарні.

За інформацією Департаменту охорони здоров'я Чернігівської ОДА в 2020 році тимчасово припинили діяльність (не функціонували) всі три КДМ області, робота яких можливо буде відновлена:

- «Клініка, дружня до молоді» (відділення) КНП «Дитяча поліклініка №2» ЧМР;
- «Клініка дружня до молоді» (кабінет) КЛПЗ "Бобровицька ЦРЛ»;
- «Клініка дружня до молоді» (відділення) КЛПЗ «Чернігівська ОДЛ».

Впродовж 2019-2020 року скорочені і не працюють всі (три) КДМ Полтавської області.

За інформацією Регіональних організаційно-методичних центрів з березня 2021 року припиняють свою роботу наступні КДМ:

- Відділення медичної допомоги підліткам та молоді «Клініка, дружня до молоді» КП «Рівненська обласна дитяча лікарня» Рівненської обласної ради;
- Кабінет медичної допомоги підліткам та молоді «Клініка, дружня до молоді» КНП ХМКЛ ім.О.С.Лучанського.

Центр медичної допомоги підліткам та молоді Запорізької обласної дитячої лікарні було в свій час відкрито за фінансової підтримки Дитячого Фонду ООН/ЮНІСЕФ, яка надавалась двічі. Він був першим в Україні сертифікований на відповідність критеріїв ВООЗ щодо надання "дружніх" до молоді послуг. В подальшому, саме цей Центр відігравав значну роль в розвитку таких послуг в Запорізькій області і був взірцем для КДМ всієї України. Щорічно в Центрі отримували допомогу 3-4 тисячі підлітків та молоді. Даний Центр на сьогодні зазнав скорочення штатних посад та переведено в модель «кабінету».

Кількість КДМ в розрізі закладів

	2020р.	2019р.
<i>Заклади охорони здоров'я для дітей</i>	32	45
в.т. обласна дитяча лікарня, НДСЛ «ОХМАТДИТ»	12	15
<i>Заклади охорони здоров'я для дорослого населення в т.ч.:</i>	60	74
• Центральні районні лікарні, районні лікарні/поліклініки	26	39
• Центри первинної медико-санітарної допомоги	9	6
• Студентські лікарні\поліклініки	2	2
Центр проф-ки та боротьби зі СНІДом, ШВД, наркодиспансер, Центр планування сім'ї, пологовий будинок (ж/к), міські лікарні\поліклініки, КДЦ, СМСЧ	23	27
Разом	92	119

Відповідно до наказу МОЗ України від 02.06.2009 № 382 статус «Клініка, дружня до молоді» має 94,8% віділень (центрів, кабінетів) медичної допомоги підліткам та молоді. Впровадження оцінки центрів, відділень, кабінетів медико-

соціальної допомоги підліткам та молоді на відповідність статусу КДМ показало, що саме дотримання стандартів є шляхом надання якісної медичної допомоги підліткам та молоді. Але в 2020 році була тимчасова, у зв'язку з карантинними заходами (COVID - 19) призупинена робота з оцінки та переоцінки цих підрозділів.

Моделі КДМ

На сьогодні КДМ працюють в наступній моделі:

- Центр – 8;
- Відділення – 28, проти – 42 в 2019 році;
- Кабінет – 56, проти – 70 в 2019 році.

В таких регіонах, як м. Київ, Запорізька, Львівська області, переважна кількість КДМ працює в моделі центрів/відділень із виділенням достатньої кількості штатних посад у відповідності до вимог наказу МОЗ № 383.

Кадри

Головним в забезпеченні ефективної роботи КДМ є наявність підготовлених кваліфікованих кадрів.

Спеціалісти	2020 Кількість посад			2019 Кількість посад		
	штатних	зайнятих	фізичних осіб	штатних	зайнятих	фізичних осіб
Медичний персонал	253,75	221,25	448	363	306,75	664
Лікарі всього, в т.ч.	171,5	152,5	344	243,75	204	510
педіатр/терапевт/лікар підлітковий/лікар загальної практики/сімейної медицини	54	49	91	70	60,5	136
акушер-гінеколог/гінеколог дитячого та підліткового віку	45,5	38,75	85	64,75	51,25	117
Дерматовенеролог	23	20,25	63	37,75	29,75	91
уролог/андролог	10,25	8,5	30	17,25	12	42
Психіатр	6,75	7,5	19	6,25	5,25	26
медичний психолог	8,5	6,5	14	10,5	7,25	16
Нарколог	2	2,5	17	3,75	3,75	21
Середній медперсонал, всього	82,25	68,75	104	119,25	102,75	154
Немедичний персонал, всього	46,25	42,75	98	65	58,75	150
Психолог практичний	42,5	39,25	64	58,25	52,25	87
спеціаліст ЦСССДМ	1,25	1	24	3,75	3,5	41
Юрист	2,5	2,5	10	2,5	2,5	18
Інший персонал, всього	31,25	28,25	49	53,25	47	71
медичний реєстратор	17,75	15,75	29	28	26,5	42
РАЗОМ	331,25	292,25	595	481,25	412,5	885

Для забезпечення діяльності КДМ України у 2020 виділено 292,25 штатні посади, проти 481,25 – у 2019 році. При цьому, до надання послуг підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу» залучено 595 спеціалістів, проти – 885 у 2019 році. Половина з цих фахівців надають вказану допомогу за переадресацією не перебуваючи в штаті КДМ. Більшість фізичних осіб працює за сумісництвом на 0,25/0,5 посади, переважно це - лікарі та психологи. Підготовка спеціалістів з питань надання медико-соціальних послуг на принципах «дружнього підходу», в т.ч. з питань добровільного консультування та тестування на ВІЛ здійснюється на семінарах-тренінгах, циклах тематичного удосконалення. На сьогодні, близько 90% персоналу, який працює в штаті КДМ та залучений до надання медичної допомоги клієнтам КДМ пройшов вказане навчання.

Налагоджена і продовжується підготовка спеціалістів КДМ та первинної ланки з питань надання медичної допомоги підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу», з питань добровільного консультування та тестування на ВІЛ на циклах тематичного удосконалення, в т.ч. дистанційних. Найбільш активно в цьому напрямку працюють НМАПО ім.П.Л. Шупика та

На виконання п. 4.4 Рішення Координаційної Ради МОЗ України з питань впровадження «дружніх до молоді» медичних послуг від 24 грудня 2014р. внесені зміни до Програм тематичного удосконалення, ПАЦ, семінарських занять спеціалістів, які надають допомогу підліткам та молоді, в т.ч. на первинному рівні та лікарів-інтернів за тематикою: «Принципи «дружнього підходу» при наданні медичної допомоги підліткам та молоді».

Кафедрою дитячих і підліткових захворювань НМАПО імені П.Л.Шупика до програми кожного з циклів, включено окремий розділ з питань надання медичної допомоги підліткам та молоді на основі «дружнього підходу». Зі слухачами розглянуті питання психо-фізіологічних особливостей підліткового віку, «криза» періоду дорослішання, профілактики ВІЛ-інфекції, ІПСШ, проведення процедури ДКТ, запобігання непланованої вагітності, гендернообумовленого насильства та інші.

Кафедра сімейної медицини та амбулаторно-поліклінічної допомоги НМАПО імені П.Л. Шупика: До програми циклу спеціалізації, передатестаційного циклу, підготовки лікарів-інтернів за спеціальністю «Загальна практика – сімейна медицина», розглядаються теми: Психологічні та інші особливості роботи з підлітками. Політика Клінік дружніх до молоді (КДМ): цілі, задачі, принципи роботи, цільові групи КДМ та інші.

Кафедрою підліткової медицини Харківської медичної академії післядипломної освіти за 2020 рік було проведено 9 циклів «Медико-соціальна допомога підліткам», на яких пройшли навчання 200 лікарів, в т.ч. дистанційно – 140.

Підготовка фахівців здійснюється в т.ч. на базі «Клінік, дружніх до молоді», які є клінічними базами кафедр (КДМ м. Києва, Одеси та інші.).

Здійснювались організаційні заходи щодо навчання спеціалістів КДМ в онлайн-режимі на семінарах-тренінгах, які проводились Інститутом ЮНЕСКО з інформаційних технологій в освіті, таких, як: «Кращі практики профілактики ВІЛ-інфекції серед підлітків груп ризику»; «Менеджмент профілактичних програм, направлених на підлітків та молодь» та інші.

Основні показники роботи КДМ за 2019 рік

Показники	2019		2020	
	абс.ч.	%	абс.ч.	%
Первинних:	115337	47,0%	66301	47,5%
Юнаки	42244	36,6%	25385	38,3%
Дівчата	73093	63,4%	40916	61,7%
Повторних:	130082	53,0%	73237	52,5%
Юнаки	40256	30,9%	22352	32,26%
Дівчата	89826	69,1%	50885	67,7%
Загальна кількість	245419		139538	

З урахуванням того, що впродовж 2020 року припинили свою діяльність 27 «Клінік, дружніх до молоді» та у зв'язку з карантинними обмеженнями, загальна кількість звернень у 2020р. складає 139538, проти 245419 в 2019р., що менше на 40%. Впродовж року найбільша кількість звернень спостерігалась до КДМ м. Києва, Львівської, одеської областей. При цьому до КДМ в моделі відділень та центрів в середньому звернулось від 2,5 до 3 тис. Кількість звернень до Кабінетів, які переважно працюють в сільській місцевості в структурі ЦРЛ, РЛ, ЦПМСД не повний тиждень, не повний робочий день, коливалась від 200 до 5000. Не зважаючи на не велике навантаження спеціалістів Кабінетів вважаємо, значення КДМ в моделі Кабінету, особливо в сільській місцевості важко переоцінити, оскільки від 200 до 500 підлітків та молоді мають змогу отримати необхідну медико-соціальну допомогу на принципах «дружнього підходу» спеціально підготовленим персоналом. При цьому, слід звернути увагу на необхідність більш повного обліку відвідувань клієнтів КДМ до спеціалістів, які надають вказану допомогу за переадресацією.

У структурі звернень повторні - на рівні минулого року і складають 53%. Найбільша кількість повторних звернень у КДМ наступних областей: Херсонська, Сумська та м. Київ – 62 - 67%, при передбаченому Тимчасовими стандартами показнику якості надання медичної допомоги для КДМ (50%).

Переважає кількість клієнтів зверталися до лікарів акушер-гінекологів - 34%, до педіатрів/підліткових терапевтів/лікарів ЗПСМ – 32,3%, до психологів, психіатрів, психотерапевтів – 33%.

Вікова структура відвідувачів

Вік відвідувачів	2019		2020	
	абс. ч.	%	абс. ч.	%
14-18 років	141335	57.6	81670	58.5%
Юнаки	50158	35,5	29477	36,1%
Дівчата	91177	64,5	52195	63,9%
18-24 років	86510	35,2%	46605	33,4%
Юнаки	23792	27,5	12850	31,9%
Дівчата	62718	72,5	33755	72,4%
Інші	17574	7,2%	11263	8,1%
РАЗОМ	245419		139538	

Вікова структура клієнтів КДМ у 2020р. особливо не відрізняється від такої у 2019р.: найбільшу питому вагу складають діти підліткового віку 14-18 років, як основна цільова група –58.5% (57.6% в 2018 році), серед них дівчат – 63.9%. У віковій групі після 18 років питома вага дівчат складає 72,4%.

Вікова група з 10 до 14 років та старше 24 років складає 7.2%.

Розподіл відвідувачів КДМ за місцем проживання

Місце проживання	Кількість відвідувачів			
	2019		2020	
	абс. ч.	%	абс. ч.	%
Місто	202701	82,6%	114702	82,1%
Село	42645	17,3%	24633	17,7%
Без певного місця	73	0,1	203	0,2%
РАЗОМ	245419		139538	

Серед клієнтів КДМ у 2020р. 82.1% - мешканці міста, мешканці села – 17.7%, що говорить про недостатню кількість діючих КДМ в сільській місцевості.

Скерованість відвідувачів

Місце проживання	Кількість відвідувачів			
	2019		2020	
	абс.	%.	абс.	%
Самозвернення	165521	67,4%	99949	71,6%
Спеціалістами ЛПЗ	38217	15,6%	23606	16,9%
Спеціалістами навч. закладів	22116	9,0%	8593	6,2%
Спеціалістами ЦСССДМ	13549	5,5%	4304	3,1%
Інші	6016	2,5	3086	2,2
РАЗОМ	245419		139538	

Переважає більшість клієнтів звертається до КДМ, як і в минулому році шляхом самозвернення 71,6%, (67.4%- в 2019р.) що свідчить про достатню інформованість цільової групи про наявність та переваги медико-соціальної допомоги. Дещо збільшилась кількість відвідувачів, які скеровувалися до КДМ спеціалістами навчальних закладів та спеціалістами ЦСССДМ.

Структура причин індивідуальних звернень до КДМ

Причини звернень		2019		2020	
		Абс	%	абс.	%
Всього		245419		139538	
З приводу захворювань, в т.ч.:		117669	45,2%	66217	47,5%
1	Репродуктивна сфера	65580	49,8%	37009	55,9%
1.1	Хвороби сечостатевої системи:	20432	34,4%	12304	33,2%

1.2	Запальні захворювання придатків матки	8077	13,6%	5178	14%
1.3	Розлади менструального циклу	15257	25,7%	9388	25,4%
1.4	ІПСШ	9638	16,2%	5545	15%
1.5	Інші	7070	11,9%	4594	12,4%
2	Розлади психіки та поведінки	8650	6,6%	6615	10%
2.1	В т.ч. : Через вживання алкоголю	1499	17,3%	931	14,1%
2.2	Через вживання наркотичних та інших психотропних речовин	1079	12,5%	865	13,1%
3	Захворювання шкіри	24437	18,6%	8736	13,2%
4	Інші захворювання	24437	18,6%	13857	20,9%
З приводу консультувань, в т.ч.:		197108	81%	117262	84%
1	З методів контрацепції	42578	27,9%	41250	29,6%
2	З профілактики ВІЛ/СНІДУ	106783	48,9%	59274	42,5%
3	З приводу вагітності	7645	2,1%	5600	4%
4	З проблем загального психічного здоров'я	21345	8,2%	19130	13,7%
5	З проблем сексуальних відносин в підлітковому віці	24517	9,4%	13532	9,7%
6	З правових питань	1709	0,7%	556	0,4%
7	З інших питань	12629	5,6%	8176	5,9%
З приводу психологічної допомоги, в		40371	16,4%	24755	17,7%
1.1	Кризові звернення з приводу взаємовідносин з батьками, однолітками, сексуальним	19952	49,4%	14527	58,6%
1.2	Інше	20510	50,8%	10228	41,4%
Звернення по «Телефону довіри»		10706		8852	

В структурі звернень:

I місце – з приводу консультувань;

II місце – з приводу захворювань;

III місце – з приводу психологічної допомоги.

Оскільки профілактичний напрямок є основним в роботі КДМ, індивідуальним консультуванням охоплено 81% клієнтів, половина з них отримали консультування з питань профілактики ВІЛ-інфекції, чому сприяє і впровадження проведення добровільного консультування та тестування на ВІЛ-інфекцію (ДКТ) в умовах КДМ. На другому місці – консультування з питань репродуктивного здоров'я (методів контрацепції та проблем сексуальних відносин в підлітковому віці). Зросла кількість клієнтів КДМ, Які потребували консультування з питань загального психічного здоров'я до 9,6%.

З приводу захворювань у 2020р. звертались до КДМ 47,5% клієнтів, проти 45,2% в 2019 році. Основними причинами звернень були: проблеми у репродуктивній сфері, на другому місці – захворювання шкіри, на третьому - розлади психіки та поведінки.

До психологів звернулось 17,7% клієнтів, проти 16,4% в 2019р).

Послугами «Телефону довіри» у 2020р. скористалися 8852 клієнтів КДМ, проти 10800 - в 2019 році.

Робота КДМ з питань консультування та тестування на ВІЛ-інфекцію (КіТ)

З метою профілактики ВІЛ/СНІДу та розширення доступу до добровільного консультування і тестування на ВІЛ серед підлітків та молоді, ДКТ запроваджено в діяльність «Клінік, дружніх до молоді» (відповідно до вимог Тимчасових стандартів надання медичної допомоги підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу»)

Консультування і тестування на ВІЛ в умовах КДМ України

Рік	Кількість осіб охоплених передтестовим консультуванням			Проведено тестування на ВІЛ						Виявлено позитивних результатів	
				за допомогою швидких тестів		методом ІФА		всього			
	Разом	в т.ч.		До 18р.	Старше 18р.	До 18р.	Старше 18р.	До 18р.	Старше 18р.	До 18р.	Старше 18р.
		До 18р..	Старше 18р.								
2020	20598	6982	13616	3253	6079	1057	4237	4310	10316	3 - 0,1%	45 – 0,4%
2019	30639	10904	19735	6759	13034	1646	4879	8405	17913	12 – 0,15%	120 – 0,7%

Мотивація до проходження тестування на ВІЛ - є важливою складовою різних форм інформаційно-освітньої роботи, яка в т.ч. здійснюється і співробітниками КДМ України з наданням інформації про найближчу установу, де підліток може безкоштовно й анонімно пройти тестування на ВІЛ, в т.ч. і безпосередньо в КДМ.

Але впродовж 2020 року кількість клієнтів, яким було проведено ДКТ в умовах «Клінік, дружніх до молоді» України зменшилась на 40%, що пов'язано з недостатнім забезпеченням тестами на ВІЛ. Дане питання слід вирушувати шляхом забезпечення КДМ тестами на ВІЛ із загальної кількості, які отримують міські та обласні Центри профілактики та боротьби зі СНІДом.

Інформаційно-освітня робота

Профілактично-просвітницька робота в КДМ – це один з основних напрямків діяльності.

У практику «Клінік, дружніх до молоді», запроваджені диференційовані за віком освітні програми та різноманітні форми і методи профілактичної роботи

найбільш ефективними з яких є інтерактивні, а серед методів – «рівний–рівному».

Індивідуальними формами профілактичної роботи охоплено 81% клієнтів, що є достатньо високим. Серед групових форм інформаційно-освітньої роботи переважають інтерактивні методи, зокрема бесіди.

Назва заходу	2020		2019	
	Кількість	Охоплено	Кількість	Охоплено
Індивідуальні форми профілактичної роботи (консультування)	117262	84%	197108	81,0%
Групові форми профілактичної роботи	11829	124450	39257	424007
Бесіди	8252	42498	27630	116116
Семінари-тренінги	901	11908	3200	33277
Круглі столи	136	3418	707	13780
Відео лекторії	1271	20087	3220	63694
Лекції	1144	33177	3917	121697
Акції	125	13362	469	74327

Практично всі «Клініки, дружні до молоді» використовують в своїй роботі інтернет-ресурси. Серед кращих КДМ, які створили інтернет-сайти, сторінки в соц. мережах та використовують їх в т.ч. і для забезпечення більш широкого доступу клієнтів до послуг КДМ (електронний запис на прийом до спеціалістів та інш.) слід відмітити наступні:

- Відділення медико-соціальної допомоги підліткам та молоді ДКЛ №6 Шевченківського району м. Києва <http://vkontakte.ru/club20328927>;
- Центр медико-соціальної допомоги дітям та молоді «Діалог» <http://www.kdm.lviv.ua/>; www.depressia.net.ua;
- Відділення медико-соціальної допомоги підліткам та молоді Одеської міської студентської поліклініки № 21 https://www.zdravo.odessa.ua; <http://omr.gov.ua/>; <http://www.mednet.odessa.gov.ua/>;

З 2015 року співробітники «Клінік, дружніх до молоді» та тренери залучені до надання онлайн - консультацій підліткам та молоді на онлайн платформі «Центр знань» з профілактики ВІЛ, яка створена на базі Українського інституту соціальних досліджень ім. О. Яременка за підтримки Дитячого фонду ООН «ЮНІСЕФ».

Діяльність КДМ здійснюється за активного **соціального партнерства** з працівниками центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та громадськими організаціями. Взаємодія забезпечується на підставі укладених угод про співпрацю. Серед партнерів «Клінік, дружніх до молоді» Одеський благодійний фонд «Дорога додому», Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» та інші.

Участь молоді в діяльності КДМ

Для більш ефективної роботи КДМ до різних видів діяльності КДМ (планування роботи, надання послуг, оцінка якості послуг, інш.) залучаються добровільні помічники (волонтери) переважно з числа учнівської та студентської молоді. У 2020 році залучено до роботи в КДМ 1389 волонтерів, проти 2079 – у 2019р., Найбільша кількість волонтерів залучена в роботі КДМ наступних областей: Львівської, Дніпропетровської, Івано-Франківській. При цьому, серед КДМ України (переважно - Кабінети), є і такі, що працюють без залучення волонтерів до своєї діяльності, хоча питома вага цих КДМ незначна.

22-23 лютого 2021р. відбувся тренінг "Можливості забезпечення прав та інтересів неповнолітніх постраждалих від гендерно зумовленого насильства у мережі КДМ" в рамках співпраці Методично-організаційного навчально-ресурсного центру НДСЛ «Охматдит» МОЗ України з Благодійним фондом «Здоров'я жінки і планування сім'ї» з питань профілактики сексуального та гендерно зумовленого насильства у підлітковому та молодіжному середовищі, та з метою надання якісних медико-соціальних послуг у випадку ситуації насильства.

За результатами Тренінгу фахівці мережі Клінік, дружніх до молоді 6-ти регіонів України підвищили компетентність щодо надання медико-соціальні послуг у випадку ситуації насильства та/або ризику його скоєння, а також здійснення профілактичної просвітницької роботи серед учнівської та студентської молоді.

На базі даних КДМ буде проведено пілотування відповідного Модулю в роботі з цільовою групою - підлітками та молоддю віком 15-18 років. За результатами пілотування будуть надані рекомендації по застосуванню даного Модулю в цілому в Україні

Організаційно-методичне забезпечення та моніторинг впровадження заходів спільних проектів МОЗ України та ЮНІСЕФ, ВООЗ, Фонду народонаселення ООН направлених на покращання здоров'я дітей та матерів здійснює Методично-організаційний моніторинговий центр Національної дитячої спеціалізованої лікарні «Охматдит» МОЗ України.

На місцях координують впровадження заходів щодо розвитку медичної допомоги підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу», створення «Клінік, дружніх до молоді» Регіональні організаційно-методичні моніторингові

центри, які створені відповідно до наказу МОЗ України від 28.10.2011 № 715. Серед кращих є Регіональні Центри Миколаївської, Запорізької, Черкаської, Одеської областей.

ВИСНОВКИ

Розвиток медичних служб, дружніх до молоді: «Клініка, дружня до молоді» в Україні було розпочато в 1997 році в рамках співробітництва Дитячого Фонду ООН/ЮНІСЕФ в Україні з Урядом України у відповідності статті 24 «Конвенції ООН про права дитини», «Європейської стратегії охорони здоров'я дітей та підлітків, 2015-2020», рекомендацій ВООЗ та ЮНІСЕФ (Adolescent Friendly Health Services, Making it Happen, Женева, 2002), наказів МОЗ України від 02.06.2009 №№ 382, 383).

КДМ надають комплексну медико-соціальну допомогу підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу». Основними принципами цього підходу є добровільність, доброзичливість та доступність послуг, не осудливий підхід.

Позитивним результатом розвитку цього напрямку є те, що включно до 2018 року було створено та діяло 137 КДМ в усіх регіонах України, 25 з них були створені за підтримки ЮНІСЕФ,

Проте, впродовж 2018-2020рр. у зв'язку з невизначеністю місця КДМ в рамках реформування охорони здоров'я та дефіцитом кадрів припинили свою діяльність 45 КДМ. На сьогодні не працює жодна КДМ в Чернігівській та Полтавській областях. Без розгляду питання щодо включення медичних послуг дітям підліткового віку на основі дружнього підходу до «Вимог до надання медичних послуг за Програмою медичних гарантій», визначення місця КДМ в межах реформування системи охорони здоров'я дана тенденція до закриття КДМ лише посилиться.

Налагоджена і продовжується підготовка спеціалістів КДМ та первинної ланки з питань надання медичної допомоги підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу», з питань добровільного консультування та тестування на ВІЛ на циклах тематичного удосконалення, в т.ч. дистанційних. Найбільш активно в цьому напрямку працюють НМАПО ім.П.Л. Шупика та кафедра підліткової медицини Харківської медичної академії післядипломної освіти.

З урахуванням того, що впродовж 2020 року припинили свою діяльність 27 «Клінік, дружніх до молоді» та у зв'язку з карантинними обмеженнями, загальна кількість звернень у 2020р. складає 139538, проти 245419 в 2019р., що менше на 40%. Впродовж року найбільша кількість звернень спостерігалась до КДМ м. Києва, Львівської, одеської областей.

До КДМ в моделі відділень та центрів в середньому звернулось від 2,5 до 3 тис. Кількість звернень до Кабінетів, які переважно працюють в сільській місцевості в структурі ЦРЛ, РЛ, ЦПМСД не повний тиждень, не повний робочий день, коливалась від 200 до 500. Не зважаючи на не велике навантаження спеціалістів Кабінетів вважаємо, значення КДМ в моделі Кабінету, особливо в сільській місцевості важко переоцінити, оскільки від 200 до 500 підлітків та молоді мають змогу отримати необхідну медико-соціальну допомогу на принципах «дружнього підходу» спеціально підготовленим персоналом. При цьому, слід звернути увагу на необхідність більш повного обліку відвідувань клієнтів КДМ до спеціалістів, які надають вказану допомогу за переадресацією.

У структурі звернень повторні - на рівні минулого року і складають 53%.

Найбільша кількість повторних звернень у КДМ наступних областей: Херсонська, Сумська та м. Київ – 62 - 67%, при передбаченому Тимчасовими стандартами показнику якості надання медичної допомоги для КДМ (50%).

Переважає кількість клієнтів зверталися до лікарів акушер-гінекологів - 34%, до педіатрів/підліткових терапевтів/лікарів ЗПСМ – 32,3%, до психологів, психіатрів, психотерапевтів – 33%.

КДМ співпрацюють з іншими закладами охорони здоров'я, ЦСССДМ, громадськими і міжнародними організаціями, які опікуються питаннями надання допомоги підліткам та молоді, в тому числі групам ризику щодо ВІЛ-інфікування.

Здійснюються заходи щодо інтеграції медичних послуг підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу» в роботу спеціалістів первинної ланки системи охорони здоров'я.

Впровадження системи оцінки/переоцінки центрів, відділень, кабінетів медико-соціальної допомоги підліткам та молоді на відповідність статусу КДМ показало, що саме дотримання стандартів є шляхом дотримання якості медичної допомоги підліткам та молоді. Проте, у зв'язку з карантинними обмеженнями, в 2020 році дана робота була призупинена.

Продовжувалась робота з добровільного консультування та тестування підлітків та молоді на ВІЛ в умовах КДМ.

Профілактично-просвітницька робота в КДМ – це один з основних напрямків діяльності. У практику «Клінік, дружніх до молоді», запроваджені диференційовані за віком освітні програми та різноманітні форми і методи профілактичної роботи найбільш ефективними з яких є інтерактивні, а серед методів – «рівний-рівному».

Спеціалісти «Клінік, дружніх до молоді» залучені до надання онлайн - консультацій підліткам та молоді на онлайн - платформі:

- «Центрі знань» Українського інституту соціальних досліджень ім. О. Яременка;
- БФ «Здоров'я жінки і планування сім'ї».

Форма надання медичної допомоги та соціальних послуг в КДМ зазначена в багатьох програмах як основний заклад, який працює, в першу чергу, в профілактичному напрямку. В той же час чіткого визначення даного напрямку діяльності КДМ в концепції реформування системи охорони здоров'я України немає.

З метою подальшого впровадження та розвитку «дружніх до молоді» медико-соціальних послуг дітям, підліткам та молоді в Україні в 2021 році необхідно:

1. Продовжити роботу щодо інтеграції медичних послуг підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу» в діяльність закладів охорони здоров'я первинної ланки, медичних працівників навчальних закладів I-II ступеню, загальноосвітніх шкіл.
2. Винести на спільний розгляд МОЗ, НСЗУ із залученням представництва ЮНІСЕФ в Україні питання щодо включення медичних послуг дітям підліткового віку на основі дружнього підходу до «Вимог до надання медичних послуг за Програмою медичних гарантій», визначення місця КДМ в межах реформування системи охорони здоров'я
3. Забезпечити подальше впровадження добровільного консультування

та тестування на ВІЛ-інфекцію (ДКТ) в умовах КДМ.

4. Продовжити впровадження в діяльність закладів охорони здоров'я України, в т.ч. в діяльність «Клінік, дружніх до молоді» «дружнього підходу до постраждалого», питань профілактики та реагування на гендернообумовлене насильство, булінг у школі, суїцидальну поведінку серед підлітків та молоді.

5. Забезпечити надання комплексної медичної допомоги, налагодження тісної взаємодії з різноманітними службами з метою адресного перенаправлення підлітків та молоді;

6. В діючих функціях «Клінік, дружніх до молоді» посилити наступні:

- проведення профілактичної роботи серед підлітків та молоді направленої на пропаганду здорового способу життя, на збереження психічного здоров'я;
- індивідуальну роботу з підлітками з питань психічного здоров'я, профілактики суїцидальних і депресивних розладів з використанням різних видів консультування, в тому числі мотиваційного, за принципом «рівний рівному»;
- організація і проведення онлайн – консультування ;
- популяризація послуг, орієнтованих на підлітків. Ведення сайту КДМ – можливо одного на область з дублюванням інформації в найбільш популярні в області сайти та групи. Ведення кожною КДМ сторінки в соціальних мережах, найбільш популярних серед підлітків з постійним удосконаленням інформації.
- Участь підлітків та молоді для кращого прийняття рішень щодо послуг, орієнтованих на підлітків.

7. Забезпечити проведення навчання в т.ч. в онлайн-режимі (вебінари, семінари-тренінги, цикли ТУ) спеціалістів, які працюють з підлітками та молоддю, в т.ч. шкільної медицини, первинної ланки (лікарі загальної практики сімейної медицини, медичні сестри), з питань надання медичної допомоги підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу», що включають питання психічного здоров'я, профілактики ВІЛ-інфекції, ІПСШ, проведення процедури ДКТ, репродуктивного здоров'я, гендернообумовленого насильства та ін., із застосуванням виїзних та дистанційних форм навчання.

Використана література:

- Європейська стратегія «Здоров'я і розвиток дітей і підлітків» 2015 – 2020;
- Зауваження загального порядку № 20 (2016) про реалізацію прав дитини в підлітковому віці;
- Резолюція конференції «Підлітки в Україні: права, потреби та впровадження Загального коментаря № 20 у державній політиці» 12 квітня 2018 р.
- Стратегія ЮНЕЙДС: Цілі сталого розвитку. URL: <https://unaids.org.ua/ua/about-unaids/strategiya-stalogo-rozvitku>
- Закон України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» від 05.12.2012 р. № 5460-17. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1972-12>
- Розпорядження КМУ від 27 грудня 2017 р. № 1018-р «Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року»
- Наказ МОЗ №382 від 02.06.2009 «Про затвердження Тимчасових стандартів надання медичної допомоги підліткам та молоді»
- Наказ МОЗ №383 від 02.06.2009 «Про удосконалення організації надання

медичної допомоги підліткам та молоді»

- Стан та чинники здоров'я українських підлітків: моногр. / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, О. Р. Артюх та ін.; наук. ред. О. М. Балакірева. – К. : ЮНІСЕФ, Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка, 2011;
- Посібник Надання медико-соціальних послуг дітям та молоді на основі дружнього підходу, Київ, 2008;
- Всеукраїнське дослідження 2018 року: «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» (HBSC) (Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка);
- Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні : Поширення і тенденції в Україні За результатами дослідження 2019 року в рамках міжнародного проекту– ESPAD-»/ О.М.Балакірева Д.М.Павлова, та інш. 2019;
- Думки, оцінки та уподобання підлітків щодо консультування і тестування на ВІЛ / Аналітичний звіт за результатами третьої хвилі онлайн-опитування. О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, К. М. Нагорняк, «Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка», 2017;
- Профілактика ВІЛ-інфекції серед підлітків груп ризику: моделі надання медико-соціальних послуг / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, К. М. Нагорняк, О. Т. Сакович, Ю. В. Середа, А. В. Судакова; ГО «Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка»; Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), 2015;
- Посилення компонента по роботі з підлітками в рамках національної програми ВІЛ/СНІД: адвокаційний звіт / за ред. О.М. Балакіревої; ЮНІСЕФ, ГО «УІСД ім. О. Яременка». Київ, 2017. 88 с.
- Онлайн-платформа «Центр Знань». URL: доступу: <http://knowledge.org.ua/>